

STENHUGGEREN

medlemsblad
for

JYSK STENKLUB

AMATØRGEOLOGISK FORENING
AARHUS

nr 1

10 april 1979

5 årgang

DEN ÅRLIGE GENERALFORSAMLING, Lø 10/3

forløb fredeligt, men blev ikke af den grund særlig kortvarig, da forskellige emner blev udkastet til debat.

Klubben har nu 104 medlemmer. Kassereren var syg og ikke med, men havde da i tide fået regnskabet behørigt revideret og lavet en pæn oversigt til de fremmødte medlemmer, - kort refereret:

samlede indtægter i 1978		6567 kr (uden ørerne)
- udgifter	-	5151 kr
overskud	-	1416 kr
overførte aktiver pr 1/1 1978		5223 kr
egenkapital	31/12 -	6639 kr

Hertil kan føjes, at klubben efterhånden har erhvervet en del lekturer og maskiner foruden en del indkøbte sten, som skal sælges ved en senere lejlighed. Kontingentet blev for 1980 fastsat uforandret til 45 kr for et enkelt medlem og 70 kr for et ægtepar.

Det specielle regnskab for værkstedet forventedes at ville komme til at udvise en negativ saldo på grund af tilstundende indkøb af slibesten og savblade, og gebyret for anvendelse af maskinerne blev derfor sat op til 5 kr pr gang. Bestyrelsen gjorde iøvrigt opmærksom på, at de udmærkede slibemuligheder i værkstedet ikke blev udnyttet fuldt ud af medlemmerne.

Kaffe-te my. ved medlemsmøderne kom op til debat. De forholdsvis få medlemmer (fortrinsvis damer), som har holdt den gående hidindtil, er omsider blevet trætte af opvasken. Efter mange udtalelser om dette vigtige emne, blev det vedtaget, at

medlemmerne fremtidigt selv medbringer service (kop, rørepend m.v.) til medlemsmøderne, medens bestyrelsen sørger for resten.

Handelen med sten i klubben blev taget op til diskussion. Det viste sig, at der var ca fuld enighed om, at man hidindtil havde haft stort udbytte af dette udbud af sten og fossiler og ønsker det fortsat.

Der har i det forløbne år været bytte- og giv-væk-stens-aftener, de i klublokalet og dels i tirsdagsklubben. Bestyrelsen ytrede som sin opfattelse, at vi efterhånden må have fået så mange sten hjem, at vi kan få virkelig meget ud af at bytte noget mere.

Formanden, Hanne Kunde var på valg og blev genvalgt med akklamation. Erik Jensen og Dolly J. var ligeledes på valg og blev genvalgt. Bestyrelsens sammensætning ses iøvrigt på bagsiden. Suppleanter til bestyrelsen blev Thorkild Nielsen og Inger Clausen. Revisorer blev Martin Bramsen og Sven Sønnichsen, rev.suppl. Niels Schjeldahl. ref. Sv. S.

BOTANIK PÅ STENENE

Følgende lille fidus har jeg set i sjællændernes blad, "Lapidomanen", som igen har lånt fra "Mineralienmagasin". :

Organisk materiale fjernes let fra sten ved hjælp af salmiakspiritus. Man tager et stort Nescaféglas eller lignende med plastskruelåg (metal ætzes op). Heri kommes 1 del vand og 2 dele 3-dobbelt salmiak. L sten i, luk og lad det stå i 2 - 3 dage. Nu kan stenen igen tages op og pinde, mos m. m. skylles eller børstes af. Herefter lader man stenen stå og afdunstre i rent vand i 2 - 3 dage. Vandet skiftes jævnlgt. Metoden er en fin udvej, når man ikke kan komme ind i sprækker mellem krystaller i druser og lignende steder, og nænsom overfor krystallerne, - den kan dog ikke anvendes på vandopløselige eller "hårde" mineraler.

Du ved vel, at salmiakken stinker fælt ! ? - Planlæg processen med gode udluftningsmuligheder. Gør eventuelt det meste af det udendørs !
red

AnnounceSE HER : GLASDISK SÆLGES

150 cm lang. 63 cm bred. Ca 1 m høj. 4 sektioner med udtræksbakker. Der er 5 bakker i hver sektion. 2 skydedøre med spejl. Prisinde 300 kr. P. Christensen, Heibergsgade 23^{2.th.}, 8000 Aarhus C.

Fra DEN FYNKE STENKLUB :

Kære stenvenner ! - På den fynske stenklubs vegne vil jeg gerne her i jeres blad bringe en tak for den dejlige gave, vi modtog til vor 10-års-jubilæum ! Også en hjertelig tak til de enkelt-medlemmer, der sendte os hilsener. Vi havde en meget vellykket fødselsdagsfest med fin tilslutning, ligesom vor jubilæums-udstilling forløb godt med 1500 besøgende.

Med venlig hilsen, Lisa Godske, formand

FRA GEMMOLOGISK SELSKAB, KØBENHAVN

er i anledning af 25-års jubilæumsudstillingen (der slutter 8/4) tilskrevet os følgende :

Gemmologi er læren om ædelsten. Ædle stene er mineraler, der ejer særlige egenskaber som skønhed, holdbarhed og sjældenhed. For at blive gemmolog skal man gennemgå et kursus, der er delt i 2 afdelinger, elementar-, som slutter med en skriftlig prøve, og diplom-kursus. Man skal lære om ædelstensmineraler og deres egenskaber. Den afsluttende prøve består af en skriftlig og en mundtlig prøve.

Kursus er indstillet i øjeblikket, men man forventer at kunne begynde påny til efteråret. Henv. er signeret: med venlig hilsen, Else Hansen

HAR DU BETALT FOR 1979 ? på et girokort den 29/1 1979 i provinsbanken - uden at anføre navn og adresse - så giv lige kassereren et prej !

VED I, at der er et mineral, der hedder STENHUGGARIT ? - Det er gult, tetragonalt og har formlen $\text{CaFe}^{+3}(\text{As}^{+3}\text{O}_2)(\text{As}^{+3}\text{Sb}^{+3}\text{O}_5)$? ! HS

FELDSPATER (husk, der er nu ialt 3 forudgående bidder, hvoraf det især vil være en fordel at finde den sidste frem (nr 4 1978) og se på figur I, (red.) -

- fortsættes side 4

Annonce

International Minerals & Gems
v/Niels Schjeldahl 06-253210

Birgittevej 6
8220 Brabrand

Righoldigt udvalg i sjældne og skønne mineraler og slibematerialer. Af nyindgåede mineraler kan nævnes: Tarnowitzit fra Tsumeb og Brewsterit fra Skotland, Bloedit fra Californien, Endlicht fra Mexico, Pyromorphit og skønne fluoriserende Fluoritter fra England.

Slibematerialer, tumblere, hamre og mejsler, dopsticks, æsker, halvfabrikata til montering af cabochons m.v.

1 stk brugt 10" stensav med nyt savblad sælges for kr. 1.200. Denne pris gælder pr 1. april 1979. Derefter nedsættes prisen med kr. 25 pr. måned.

Efter samme princip sælges 1 brugt 10" vibrator. Pris pr 1. april 1979 kr. 500, faldende med kr. 10 pr. md.

HVOR LÆNGE TØR DU VENDE ?

Postordrer ekspederes med returret.

Besøg Birgittevej 6. Åben dør dgl fra 16.30 samt lørdag og søndag. Lørdag og søndag 17 går næsten lige forbi (stå af på Louisevej ved varmecentralen).

(Perthit og Antiperthit .....)

(FELDSPATER)

Modstykket til Perthit er Antiperthit (se figur I): En Albitrig grundmasse med Orthoklas lameller. Her bliver navnene Lav-Albit-Mikroclin-Antiperthit osv. For at kunne skelne de to typer må man være fortrolig med albittvillingernes udseende. Som navnet siger, kan de afgøre, hvilken del af feldspaten, der er Albit.

Perthit inddeles efter tykkelserne af lamellerne.

Røntgenperthit	- 0,001 mm
Cryptoperthit	0,001 - 0,005 -
Mikroperthit	0,005 - 0,1 -
Perthit	0,1 - 1 -
Kali-feldspat og Albit	1 - -

De samme inddelinger kan selvfølgelig bruges for antiperthit. Det skal alene ved at sætte Anti- foran. Uden mikroskop skal man ikke regne med at se ret meget tyndere lameller end ca 0,05 mm, altså den grovere del af Mikroperthit og opefter, men de øvrige dele er ansvarlige for lysfænomener i feldspaterne, og er derfor vigtige.

Mineral	Sammensætning % Orto	d ³ g/cm ³	H	Specielle bemærkn.
Adular	90 - 100	2,56 - 2,59	6	Hvid til glasklar, Sommetider lysskær
Mikroclin	90 - 100	2,56 - 2,58	6 - 6 $\frac{1}{2}$	Krydstvillinger, Grøn feldspat, Amazonit, er mikroclin

KJELD ROSE
MINERALIMPORT

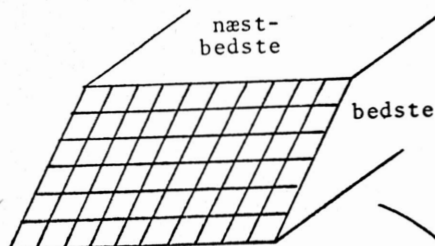
STENBUTIKKEN Borggade 3
8000 Aarhus C, 06-190422

MINERALER - RÅ EDELSTEN - SMYKKESTEN - SJÆLDNE BJERGARTER - SLIBE-
SKÆRE- OG POLERMASKINER - DIAMANTSKÆRESKIVER - SLIBE- OG POLERPULVER

F. eks.: Tromlemaskiner fra kr 205
Kombinationsmaskiner fra kr 900
10" Sav, komplet kr 2500

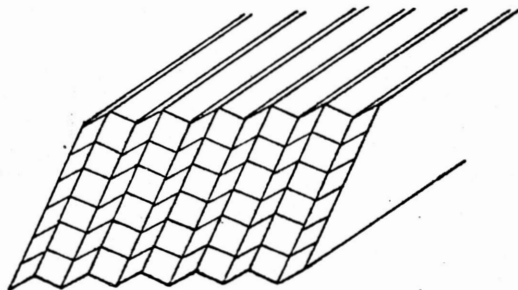
Orthoklas	80 - 100	2,56 - 2,60	6 (def)	mælket udseende, ofte røde farver
Sanidin	50 - 100	2,57 - 2,58	6	klar, til tider med lysskær
Albit	0 - 10	2,61 - 2,63	6 $\frac{1}{2}$	albittvillinger
Anorthoklas	10 - 50	2,6	6	
Perthit	50 - 80	2,5 - 2,6	6 - 6 $\frac{1}{2}$	stribning af Albit- lameller
Antiperthit	10 - 50	2,6	6 - 6 $\frac{1}{2}$	stribning med Or- thoklas-lameller.

Plagioklaserne er langt vanskeligere at skelne fra hinanden i håndstykke end Alkali-feldspaterne. Derimod adskiller de sig fra Alkali-feldspaterne ved næsten altid at have albittvillinger. Disse tvillinger giver sig udtryk i en skarpt aftegnet stribning af den næstbedste spalteflade (den matteste). Figur II illustrerer tvillingdannelsen.

Endefluden stribet af
de to spalteretninger

Figur II

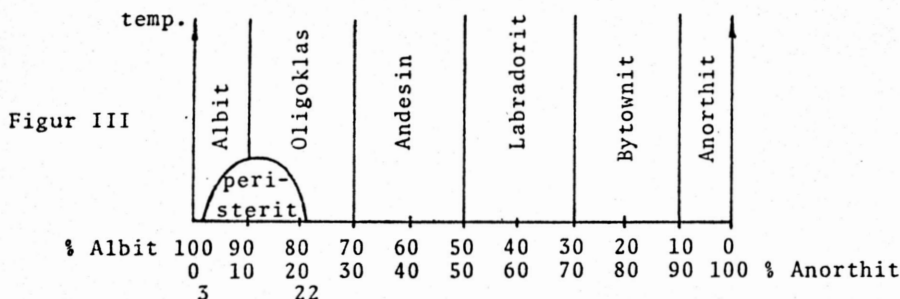

Når lyset spiller i den næstbedste spalteflade, kan man se linier af lysreflekser. Det er det, man udnytter til at identificere Albitlamellerne i perthitiske feldspater. Men har man en enkelt feldspat uden perthitisk struktur, som viser tvillingerne, ved man kun, at det er en Plagioklas.

Plagioklaserne inddeles ligesom Alkalifeldspaterne efter sammensætningen, men inddelingen er foretaget udfra et teoretisk grundlag. Derfor er det yderst svært i håndstykker at bestemme, hvilken Plagioklas, det drejer sig om. Kun i ganske specielle tilfælde kan det lade sig gøre.

Plagioklaserne kan indeholde nogle få % Orthoklas. Derfor vil Orthoklasfattige Antiperthitter ofte bestå af Kali-feldspat i en Plagioklas i stedet for "ren" Albit.

Plagioklaserne har en vis fordeling også med temperaturen. Det ses bedst af figur III.

Her er set bort fra et vist Orthoklas-indhold, der i de albitrige Plagioklaser (Oligoklas, Andesin og sjældnere Albit) giver sig udslag i Antiperthit.

Mineral	Sammensætning % Anort	d g/cm ³	H	specielle bemærkn.
Albit	0 - 10	2,61 - 2,63	6 $\frac{1}{2}$	(Antiperthit)
Oligoklas	10 - 30	2,63 - 2,66	6 $\frac{1}{2}$	evt. antiperthit
Peristerit	3 - 22	2,62 - 2,65	6 - 6 $\frac{1}{2}$	lysskær
Andesin	30 - 50	2,66 - 2,68	6 - 6 $\frac{1}{2}$	antiperthit
Labradorit	50 - 70	2,68 - 2,71	6 - 6 $\frac{1}{2}$	labradorescens
Bytownit	70 - 90	2,71 - 2,74	6	
Anorthit	90 - 100	2,74 - 2,76	6	

Peristerit er et fænomen magen til de to perthitter. Det er et ret sjældent fænomen, fordi det foregår ved lave temperaturer og derfor ikke særlig hurtigt. Man ser oftere, at den oprindelige feldspat er blevet hurtigt afkølet og derfor ikke har dannet Peristerit. Når peristerit dannes, sker det ofte så hurtigt, at lamellerne bliver submi-

FORELØBIGT PROGRAM FOR JYSK STENKLUBS NORGESTUR 1979

Afgang: fra kasernearealet ved Frederikshallé, fr 27 (lø 28) august.

Hjemkomst: ca lø 4 august.

Transport: bus (og skib).

Rejserute: Aarhus-Frederikshavn-Oslo-

Overnatning i hytter eller vandre hjem.

Pris: foreløbigt opgjort til ca 1600 kr.

Ophold i

Kongsberg: 3 dage med ture ud til Oslo-området med masser af fossiler blæksprutter, graptolitter, trilobitter, brachiopoder, og snegle, - og ved kildeområdet for rhombeporfyrer. Mineralture ved Kongsberg og til Kongsberg sølvmuseum og sølvmine.

og Evje, 3 - 3½ dage med ture, blandt andet til Larvikit-pegmatit-Iveland: brud i Tveidalen.

Bindende tilmelding foretages ved indsendelse af tilmeldelsesblanketten, som er indlagt i bladet. Skal indsendes senest 20/4 til

Hanne Kunde, Bøgevej 7, 8260 Viby J. (06-140100).

Vil Du med ? - Hvis du kan bestemme dig hurtigt, vil du hjælpe arrangørerne ved at give besked straks !

Et restbeløb opkræves senere. Å conto betales senest 1/5 kr 500.-- til Ingemann Schnetler, Fuglebakken 14, Stevnstrup, 8870 Langå. (06-467282) Jysk Stenklub giro-nr. 1217380, eller postanv. Husk navn og adresse. !

Endeligt program for turen fremkommer senere.

bestyrelsen

kroskopiske. Derfor giver peristerit sig ofte udslag i et hvidt eller yseblåt usammenhængende lysskær. Man kan med sikkerhed sige, at en Plagioklas med dette lysskær er en albitrig varietet, men man kan ikke skelne mellem peristerit og antiperthit.

Et andet fænomen, der bestemmer, hvilken Plagioklas det er, er aventurescens. Det er en refleksion af lys fra indesluttede flager af hæmatit. Værtsplagioklasen er oftest Oligoklas, men også andre Plagioklaser kan vise aventurescens, eventuelt med andre indeslutninger.

Labradorit er kendt for fænomenet labradorescens og kan til tider identificeres på det. Labradorescens er ofte lyseblåt ensfarvet, men det kan også være hvidt. Den særlige finske Labradorit - Spektrolit - viser, som navnet siger, hele spektret af farver foruden et hvidt lys-

skær - aventurescens - fra indesluttede Goethit-flager.

- - - - -

fortsættes

Jón Svane

Her bliver vi nødt til at afbryde for at give plads for programmet. Der er kun én lille bid tilbage, og den kommer garanteret næste gang. red

---

JYSK STENKLUB - PROGRAM

Lø 21/4 1979 kl 14.30 på Åby bibliotek. Foredrag ved arkæolog Ole Skovrup med forevisning af, hvordan man laver flint-redskaber.

Nu starter så tur-sæsonen ! Find først og straks ud af, om du vil med til NORGE - se det foreløbige program inde i bladet !

Lø 5/5 kl 07.45 præcis ! Tur til Fur i private biler. Afgang fra kasernearealet ved Frederiksallé, Aarhus. (Vi skal med en bestemt færge)

Fr-lø-sø 25-26-27/5. Afgang fredag kl 19.00 fra kasernearealet ved Frederiksallé. Tur til Faxe, Stevns og Møn. Hajtænder, dolomit, m.m.m. Eventuelt besøg i flinteværksted. Tilmelding 3 uger før til Schnetler tlf 06-467282. Antagelig i private biler - afhænger af tilslutningen.

Lø 16/6 kl 10.00. Tur til Karleby Strand. Søpindsvin, søliljer, . . . Afgang fra kasernearealet ved Frederiksallé.

Lø 23/6 kl 09.00. Tur til Trelleås. Pyrit, Tungspat, . . . Afgang fra kasernearealet ved Frederiksallé.

Fr 27 (lø 28)/7 - . En uges tur til NORGE - Se herom inde i bladet, s7.

Tilmelding alle ture (undt. Faxe og Norge) til Schnetler, 06-467282.
én uge før. bestyrelsen

Indlæg til næste blad til redaktionen senest 15 maj.

Bestyrelsen

Formand, Hanne Kunde, Bøgevej 7, 8260 Viby J.	tlf 06-140100
Sekretær, Jón Svane, Hjelmsgade 4 ³ , 8000 Aarhus C	
Erik Jensen, Plutovej 8, 8270 Højbjerg,	06-149521
Dolly Jacobsen, Augustenborggade 19, 8000 Aarhus C	06-143461
Kasserer Ingemann Schnetler, Fuglebakken 14, Stevnstrup 8870 Langå	06-467282
Redaktion, Sv Sønnichsen, Agernvej 115, 8330 Beder	06-937113
